

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач аспірантури та докторантури

І.А. Чистякова
(підпис) (ініціали та прізвище)

«13» вересня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ДОКТОРСЬКИЙ СЕМІНАР
З ТЕОРЕТИЧНИХ ТА МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ІСТОРИКО-
ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Галузь знань: **01 Освіта/Педагогіка**

Спеціальність **016 Спеціальна освіта**

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності **016 «Спеціальна освіта»**

Мова навчання **українська**

Погоджено науковою радою
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

«13» вересня 2021 р.

Голова
Кудріна О. Ю. д.е.н., професор
(підпис) (ПІБ, науковий ступінь, вч. звання)

Розробники:

1. Косенко Юрій Миколайович, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, доцент

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти

Протокол № 1 від «30» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Дегтяренко Т. М., доктор педагогічних наук, професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Освітньо-науковий ступінь: доктор філософії	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
2-й			
Семестр			
4-й			
Лекції			
6 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
24 год.		6 год.	
Лабораторні			
Самостійна робота			
60 год.		80 год.	
Консультації:			
Загальна кількість годин –90		Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Докторський семінарз теоретичних і методичних засад історико-педагогічних дослідженьвіднесений до вибіркових навчальних дисциплін освітньо-наукової програми зі Спеціальної освіти підготовки докторів філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта галузі знань 01 Освіта /Педагогіка.

Метою курсу є формування в здобувачів освіти знань про закони та закономірності розвитку педагогічної науки, методологію дослідження історико-педагогічного процесу, методи, підходи, функції, рівні та наративи історії розвитку педагогічної науки, специфіку використання методів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях.

Логіка і структура докторського семінару «Теоретичні і методичні засади історико-педагогічних досліджень»дозволить здобувачам засвоїти необхідний обсяг знань, що дає можливість досягти високого рівня професійної компетентності у науково-дослідній у галузі 16 Спеціальна освіта.

Основними **завданнями** курсу є:

- дослідження здобувачами освіти закономірностей розвитку педагогічної науки;
- опанування аспірантами методологією історико-педагогічного дослідження;
- вивчення здобувачами освіти методологічних засад аналізу історії розвитку педагогічної науки (в галузі 016 Спеціальна освіта);
- знайомство аспірантів з методологічними підходами та принципами вивчення архівних матеріалів та наукових періодичних видань, як специфічних джерел історико-педагогічного дослідження;
- знання здобувачами освіти методів наукового пізнанняв історико-педагогічних дослідженнях в галузі 016 Спеціальна освіта;
- формування в аспірантів навичок критеріально-комплексного підходу в історико-педагогічному дослідженні;
- формування в здобувачів освіти вмій визначення проблеми в історико-педагогічному дослідженні;
- формування в аспірантів умінь застосовувати раціональні методи наукового пізнання в історико-педагогічному дослідженні;
- формування в здобувачів освіти вмій поєднання якісної й кількісної стратегійв історико-педагогічному дослідженні.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати комплексні проблеми у професійній та/або дослідницько-інноваційній діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Здатність до оволодіння загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, загального культурного кругозору, здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя в контексті неперервної фахової підготовки, дотримання у фаховій діяльності норм професійної етики, принципів академічної доброчесності, міжкультурної толерантності, керування загальнолюдськими цінностями.

ЗК 02. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу, оцінки сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, володіння креативним способом мислення.

ЗК 03. Здатність до пошуку, оброблення, аналізу і контекстуалізації значного обсягу наукової інформації з різних джерел, інтерпретацію результатів наукових досліджень.

ЗК 05. Здатність працювати в міжнародному контексті, презентувати результати досліджень на всіх рівнях українською та однією з іноземних мов (англійською).

ЗК 06. Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та навчальній діяльності, критично ставитись до отриманої інформації.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 02. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з педагогічних та суміжних галузей.

СК 04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень з використанням інформаційних технологій.

СК 05. Здатність до апробації результатів наукового дослідження, їх поширення та впровадження у практику спеціальної освіти, інклюзивної освіти на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

СК 06. Здатність дотримуватись етики досліджень, оцінювати рівень власної фахової компетенції та підвищувати професійну кваліфікацію у сфері спеціальної та інклюзивної освіти, адаптуватися до змін у професійній діяльності.

СК 07. Здатність моделювати, здійснювати й оцінювати освітню діяльність у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти, обґрунтовано обирати і ефективно використовувати освітні технології, методи і засоби навчання й виховання осіб з особливими освітніми потребами з метою забезпечення запланованого рівня особистісного розвитку суб'єктів цільової аудиторії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач освіти повинен:

знати: закономірності розвитку педагогічної науки, методологію історико-педагогічних досліджень, методологічні засади аналізу історії розвитку корекційної психопедагогіки, методологічні підходи та принципи вивчення архівних матеріалів та наукових періодичних видань, як специфічних джерел історико-педагогічного дослідження, методи та етапи наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях;

вміти: визначати наукову проблему історико-педагогічного дослідження, критично аналізувати історико-педагогічні джерела, застосовувати критеріально-комплексний підхід в історико-педагогічному дослідженні, використовувати оптимальні методи наукового пізнання в історико-педагогічному дослідженні, поєднувати якісні та кількісні стратегії в історико-педагогічному дослідженні.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою успішного формування предметних компетентностей у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з докторського семінару «Теоретичні і методичні засади історико-педагогічних досліджень» є вивчення ними таких навчальних курсів, як «Філософсько-методологічні основи наукових досліджень», «Історія та тенденції розвитку педагогічних досліджень у спеціальній освіті» та інші.

3. Результати навчання за дисципліною

Програмні результати навчання, визначені освітньо-науковою програмою	
РН 1	Формувати системний науковий світогляд, володіти сучасними теоріями і концепціями у галузі Освіта/Педагогіка, зокрема у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти, професійною етикою, демонструвати загальний культурний кругозір.
РН 2	Застосовувати передові концептуальні та методологічні знання, науково-педагогічні технології, термінологію, історію та сучасний стан розвитку спеціальної освіти, інклюзивної освіти у власних дослідженнях та у викладацькій практиці.
РН 4	Демонструвати дослідницькі навички (започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу), достатні для організації і проведення наукових і прикладних досліджень у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти, отримання нових знань та/або здійснення інновацій; критично аналізувати й оцінювати результати власних досліджень і інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.
РН 5	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі науково-прикладні проблеми у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти з дотриманням норм наукової і професійної етики, принципів академічної доброчесності.
РН 6	Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.
РН 7	Демонструвати навички презентації та оприлюднення результатів наукових досліджень у сфері спеціальної освіти, інклюзивної освіти державною та іноземною (англійською) мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях, вільно спілкуватися з питань, що стосуються сфери

	наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому.
--	---

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90–100	Отримують здобувачі освіти, які продемонстрували всебічні знання навчально-програмного матеріалу, розкрили закономірності розвитку педагогічної науки, володіють методологією історико-педагогічних досліджень, методологічними підходами та принципами вивчення архівних матеріалів, методами та етапами наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях, застосовують власних дослідженнях критеріально-комплексний підхід та оптимальні методи дослідження.
82–89	Отримують здобувачі освіти, які продемонстрували систематичні знання навчально-програмного матеріалу, знають закономірності розвитку педагогічної науки, володіють методологією історико-педагогічних досліджень, методологічними підходами та принципами вивчення архівних матеріалів, методами та етапами наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях, застосовують у власних дослідженнях критеріально-комплексний підхід та оптимальні методи дослідження, але допустили певні неточності.
74–81	Отримують здобувачі освіти, які продемонстрували систематичні знання навчально-програмного матеріалу, знають закономірності розвитку педагогічної науки, володіють методологією історико-педагогічних досліджень, методологічними підходами та принципами вивчення архівних матеріалів, методами та етапами наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях, застосовують у власних дослідженнях критеріально-комплексний підхід та оптимальні методи дослідження, але в деяких питаннях допустилися помилок.
64–73	Отримують здобувачі освіти, які продемонстрували розуміння основного навчально-програмного матеріалу курсу, але припустилися грубих помилок при їх розкритті, виявили задовільний рівень інтегральних, загальних та спеціальних

	(фахових) компетентностей з докторського семінару «Теоретичні і методичні засади історико-педагогічних досліджень».
60–63	Отримують здобувачі освіти, які продемонстрували певне розуміння основних положень курсу, припустившись при цьому грубих помилок.
35–59	Отримують здобувачі освіти, у яких виявлені суттєві прогалини у знаннях, низький рівень загальної підготовки з докторського семінару «Теоретичні і методичні засади історико-педагогічних досліджень», наявні грубі помилки; здобувачі освіти не володіють необхідним обсягом знань і вмінь про сутність та специфіку організації, змісту, принципів, методів та етапів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях.
0–34	Отримують здобувачі освіти, які не володіють основними поняттями й категоріями курсу, не знають специфіки й сутності організації, змісту, принципів, методів та етапів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях.

Розподіл балів

Поточний контроль						ККР	Сума
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6		
10	10	10	15	15	15	25	100

T1, T2 ... T4 – теми розділів

Відповідно до «Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка», ухваленого рішенням вченої ради університету (протокол № 10 від 27 квітня 2020 р.), затвердженого наказом № 178 від 27 квітня 2020 р. при оцінюванні результатів навчання з дисципліни «Інтернаціоналізація наукових досліджень галузі Спеціальна освіта» можливе перезарахування балів за результатами неформальної та/або інформальної фахової активності здобувачів освіти (сертифікована участь в конференціях, тренінгах, написання статей тощо), що за тематикою, обсягом і змістом відповідають навчальній дисципліні.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

1. Усна відповідь.
2. Виконання практичного завдання.
3. Виконання самостійної роботи.
4. Письмове тестування.
5. Підсумкова оцінка з кожної теми виставляється за середнім арифметичним показником (балом).
6. Підсумковий контроль.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік. Підсумковий контроль проводиться або усно – у формі опитування за програмою даної навчальної дисципліни, або – письмового тестування за програмою даної навчальної дисципліни.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

ТЕМА 1. ЗАКОНИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Закономірність обумовленості розвитку педагогічної науки розвитком методології цієї науки. Закон обумовленості розвитку педагогічної науки зовнішніми та внутрішніми чинниками. Закон спірання педагогіки на антропологічно орієнтовані науки. Закон взаємовизначення педагогічної науки та педагогічної практики. Закон випереджуючого характеру розвитку педагогічної науки. Закономірність залежності розвитку педагогічної науки від накопичення емпіричних фактів, розробки понятійно-категоріального апарату, виявлення закономірностей виховання. Закономірність залежності розвитку педагогічної науки від стану її рефлексії. Закон цілісності функцій педагогічної науки. Закон зближення світових моделей педагогічної науки. Закон прискорення розвитку педагогічної науки.

ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Циклічна модель історичного процесу. Лінійна концепція розвитку історичного процесу. Спіралеподібна модель історії. Коваріантна модель історичного процесу. Загальнонауковий рівень методології історії педагогіки. Дисциплінарний рівень методології дослідження історико-педагогічного процесу.

ТЕМА 3. СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Методи теоретичного пізнання. Методи емпіричного пізнання. Методи математичної статистики. Загально-наукові методи. Конкретно-наукові методи. Змістовні, формалізовані, методи теоретичного аналізу й синтезу. Загальнонаукові, частково-наукові (методи інших наук), спеціальні (методи педагогіки). Методи обробки результатів дослідження. Методи опису, пояснення. Методи вивчення педагогічного досвіду. Вивчення інформаційних джерел з проблеми дослідження.

ТЕМА 4. ЕТАПИ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
Діагностичний етап, описово-аналітичний етап, інтерпретаційно-узагальнюючий етап.

ТЕМА 5. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ І ПРИНЦИПИ ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ І ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ ЯК

СПЕЦИФІЧНОГО ДЖЕРЕЛА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Видо-типологічна класифікація основних документів і педагогічної видань. Методологічні підходи і принципи роботи з науково-педагогічною, суспільно-педагогічною та художньо-педагогічною публіцистикою.

ТЕМА 6.ВИБІРКОВИЙ МЕТОД ТА КРИТЕРІАЛЬНО-КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Етап збору інформації про сукупність джерельної бази. Реалізації процедури вибіркового методу. Типи вибірки й обсяг вибірки. Критерії оцінки розвитку системи освіти. Критерії оцінки розвитку педагогічної думки.

7. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.р
Тема 1. Закони та закономірності розвитку педагогічної науки			4		10					10
Тема 2. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу		2	4		10		2	2		10
Тема 3. Специфіка використання методів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях		2	4		10		2	2		15
Тема 4. Етапи історико-педагогічного дослідження		2	4		10			2		15
Тема 5. Методологічні підходи і принципи вивчення документів і періодичної преси як специфічного джерела історико-педагогічного дослідження			4		10					15
Тема 6. Вибірковий метод та критеріально-комплексний підхід в історико-педагогічному дослідженні			4		10					15
Усього годин	90	6	24		60		4	6		80

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кіл. год (д. ф. н.)	Кіл. год (з. ф. н.)
1	Тема 2. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу	2	
2	Тема 3. Специфіка використання методів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях	2	2
3	Тема 4. Етапи історико-педагогічного дослідження	2	2
	Разом	6	4

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кіл. год (д. ф. н.)	Кіл. год (з. ф. н.)
1	Тема 1. Закони та закономірності розвитку педагогічної науки	4	
2	Тема 2. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу	4	2
3	Тема 3. Специфіка використання методів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях	4	2
4	Тема 4. Етапи історико-педагогічного дослідження	4	2
5	Тема 5. Методологічні підходи і принципи вивчення документів і періодичної преси як специфічного джерела історико-педагогічного дослідження	4	
6	Тема 6. Вибірковий метод та критеріально-комплексний підхід в історико-педагогічному дослідженні	4	
	Разом	24	6

Теми лабораторних занять: не заплановано

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кіл. год (д. ф. н.)	Кіл. год (з. ф. н.)
1	Тема 1. Закони та закономірності розвитку педагогічної науки	10	10
2	Тема 2. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу	10	10
3	Тема 3. Специфіка використання методів наукового пізнання в історико-педагогічних дослідженнях	10	15
4	Тема 4. Етапи історико-педагогічного дослідження	10	15
5	Тема 5. Методологічні підходи і принципи вивчення документів і періодичної преси як специфічного джерела історико-педагогічного дослідження	10	15
6	Тема 6. Вибірковий метод та критеріально-комплексний підхід в історико-педагогічному дослідженні	10	15
	Разом	60	80

Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Аминов Т. М. Теоретические и методологические основы историко-педагогического исследования системы профессионального образования. *Образование и наука*. 2009. № 8. С. 31–44.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
3. Гупан Н. М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні: монографія. К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2000. 222 с.
4. Загвязинский В. И., Атаханов Р. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. Пособие. М.: Академия. 2001. 208 с.
5. Козловський Ю. М. Методологія педагогічного дослідження: навч. посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 196 с.
6. Косенко Ю. М. Вивчення історичного минулого як засіб соціалізації розумово відсталих учнів (за науковою спадщиною А. І. Капустіна). *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 4. С. 64–68.
7. Косенко Ю. М. Навчання історії розумово відсталих школярів у 30-х – 40-х роках ХХ століття. *Актуальні питання корекційної освіти. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. V. Т. 1. С. 146–155.
8. Косенко Ю. М. Особливості викладання суспільно-історичного матеріалу розумово відсталим учням у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал СумДПУ ім. А. С. Макаренка*. Суми, 2015. № 2. С. 130–137.
9. Косенко Ю. М. Особливості формування уявлень про хронологію та історичний час в учнів спеціальної школи. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2008. Вип. VIII. С. 210–218.
10. Косенко Ю. М. Ретроспектива використання дидактичних ігор у навчанні історії дітей з вадами інтелекту. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. XVII. Ч. 2. С. 106–114.
11. Косенко Ю. М. Специфіка навчання історії розумово відсталих дітей у першій половині 70-х років ХХ століття. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наукових праць НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2015. № 30. С. 96–102.

12. Косенко Ю. М. Специфіка навчання історії розумово відсталих дітей у першій половині 70-х років ХХ століття. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова.* Київ, 2015. Вип. 30. С. 96–102.

13. Косенко Ю. М. Формування історичних знань у розумово відсталих учнів у Радянській Україні в 50-х – 60-х роках ХХ століття. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць. НПУ ім. М. П. Драгоманова.* Київ, 2015. Вип. 29. С. 49–54.

14. Косенко Ю. М. Формування історичних знань у розумово відсталих учнів в Україні у дореволюційний період. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наукових праць НПУ імені М. П. Драгоманова.* Київ, 2014. № 28. С. 111–114.

15. Косенко Ю. М. Формування історичних знань у розумово відсталих учнів у Радянській Україні в 50-х – 60-х роках ХХ століття. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наукових праць НПУ імені М. П. Драгоманова.* Київ, 2015. № 29. С. 49–53.

16. Косенко Ю. М., Боряк О. В. Ретроспектива шляхів підвищення ефективності навчання історії дітей із порушеннями інтелекту: 70-ті роки ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць.* Запоріжжя: КПУ, 2020. Вип. 73. Т. 1. С. 28–33.

17. Косенко Ю. М., Боряк О. В. Становлення шкільної правознавчої освіти в Україні з початку ХХ століття – до кінця 1970-х років. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи,* 2021. № 80. С. 144–148.

18. Косенко Ю. М. Еволюція шкільного суспільствознавства на сучасному етапі розвитку національної освіти. *Інноваційна педагогіка.* Одеса, 2019. Вип. 14. Том. 2. С. 60–63.

19. Косенко Ю. М. Розвиток правової освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в Україні з початку ХХ століття до 1991 року. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : соціально-педагогічна.* Кам'янець-Подільський, 2020. Вип. XXXIV. С. 102–112.

20. Косенко Ю. М. Розвиток шкільного суспільствознавства в Україні з середини 30-х до початку 60-х років ХХ століття. *Virtus*. 2019. № 35. С. 126–130.

21. Косенко Ю. М. Становлення та розвиток спеціальної методики навчання історії (друга половина ХІХ – початок ХХІ століть). Монографія. Чернівці: Букрек, 2016. 216 с.

22. Косенко Ю. М. Становлення та розвиток шкільної суспільствознавчої освіти в Україні (друга половина ХІХ – середина ХХ століть). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 64. Т. 2. С. 5–9.

23. Косенко Ю. М., Бугрій В. С. Розвиток теорії та практики навчання історії розумово відсталих дітей в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ століть). *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*. Київ, 2016. Вип. 11. С. 37–43.

24. Косенко Ю. Н. Развитие специальной методики преподавания истории в Украине с 1991 года до начала ХХІ века. *Abstracts of I International Scientific and Practical Conference «Actual trends of modern scientific research» (July 19-21, 2020. Munich, Germany)*. 379 p. P. 260–265.

25. Краевский В. В., Бережнова Е. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2006. 400 с.

26. Кучерявий О. Г. Якість педагогічної освіти України: тенденції і перспективи: навч. посібник. К.: Талком, 2019. 192 с.

27. Лавріненко О.А., Кучерявий О.Г. Технології моніторингу педагогічної майстерності вчителя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/718879/1/2018_LavrinenkoKucheriavyi_program.pdf. Дата звернення: Вересень 08, 2021.

28. Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія [авт.кол.: Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В.С. Курило та ін.]. Луганськ: Вид-во ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. 248 с.

29. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. СПб.: Питер, 2004. 268 с.

30. Пліско Є. Методологія історико-педагогічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/pedagog/article/view/1224/1181>. Дата звернення: Вересень 11, 2021.

31. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

32. Чернилевський Д.В. Методологія наукової діяльності: навчальний посібник. К.: Україна, 2008. 478 с.

Додаткова

33. Бережнова Е. В. Прикладное исследование в педагогике: монография. Волгоград: Перемена, 2003. 164 с.
34. Вахтомин Н. К. Генезис научного знания. М.: Педагогика, 1973. 223 с.
35. Гречко П. К. Концептуальные модели истории: пособие для студентов. М.: Логос, 1995. 144 с.
36. Данилюк А. Я. Проблемы эмпирического и теоретического в отечественной педагогике. *Педагогика*. 1997. № 5. С. 45–51.
37. Загвязинский В. И., Закирова А. Ф. Идея, замысел и гипотеза педагогического исследования. *Педагогика*. 1997. № 2. С. 33–39.
38. Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса. М.: ИТПИМИО, 1994. 142 с.
39. Краевский В. В. Методология педагогического исследования. Самара, 1994. 120 с.
40. Орлов А. А. Мониторинг инновационных процессов в образовании. *Педагогика*. 1996. № 3. С. 28–25.
41. Рац М. В. К вопросу о фундаментальном и прикладном в науке и образовании. *Вопросы философии*. 1996. № 9. С. 24–32.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Комплексне навчально-методичного забезпечення, література і джерела, ілюстративні матеріали, статті у фахових наукових та публіцистичних видання з тематики дисципліни, інформаційні ресурси.